

המקדש והמשכן

טו, יז **מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי בּוֹנֵנוּ יִדְיָךְ**

מפרש רבינו עובדיה ספורנו (ד"ה מקדש ה' כוננו ידיך):
 כאמרו (להלן כה, ח-ט) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ... כָּכֵל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְרַאֶה
 אוֹתְךָ" [הרי שתכנית מבנה המשכן מוכנה כבר אצל הקב"ה, והוא אשר
 הראה את משה]. וכן [גם בענין בנין בית המקדש, מצינו שהתכנית היתה
 מוכנה עוד לפני הקמתו] דוד אמר (דברי הימים-א כח, יט) "הַפֶּל
 בְּכֶתֶב, מִיַּד ה' עָלַי הַשְּׁפִיל, פֶּל מִלְּאֲכֹת הַתְּבִנִית".

פירוש זה של הספורנו סותר, לכאורה, את פירושו הוא בכמה מקומות, בהם
 מפרש שציווי המשכן בא כתוצאה מחטא העגל. בזה הוא מסכים עקרונית עם
 שיטת רש"י (שמות לא, יח) המפרש את הפרשיות תרומה — תצוה — כי
 תשא על משקל 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', כאשר פרשת כי תשא (פרק ל"ב
 פרשת העגל) קודמת לפרשות תרומה ותצוה. רבינו הרחיב את הדיבור בסוגיא
 זאת בסוף פרשת משפטים (כד, יח ד"ה ויהי משה בהר) שם כתב, וזה לשונו:

...והושג זה [הדרגה הייחודית של משה בקבלת תורה מאת ה'] בארבעים
 יום האחרונים [מתוך שלוש תקופות של ארבעים יום בין מתן תורה בסיון
 ועד יום הכיפורים] ובהם נצטוה על מלאכת המשכן... וזה בעצמו
 באר באמרו "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם" (כה, ח), לא כמו
 שיעד קודם לכן באמרו (כ, כ) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי...
 בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתֶיךָ". אבל
 עתה יצטרך לכהנים... שבכל פעם שעלה משה להר, שהה ארבעים
 יום וארבעים לילה. והפעם אשר הושג זה התכלית היתה הפעם
 האחרונה לכולם שבה צוה על מלאכת המשכן. ואחר שסיים
 [לתאר את] מלאכת המשכן [פרשת תרומה] ובגדי כהונה והקטורת
 [פרשת תצוה] ושמן המשחה [פרשת כי תשא] באר... עכ"ל.

וכן כתב הספורנו (ויקרא יא, ב ד"ה זאת החיה אשר תאכלו):
 הנה אחר שהתנצלו ישראל את עדים הרוחני כלשון הספורנו (שמות
 לג, ה ד"ה ועתה הורד עדיך מעליך): אותה ההכנה הרוחנית הנתונה לך

באותו מעמד הנכבד... אשר בו היו ראויים לשרות שכינה עליהם בלתי אמצעי, כאמרו (שמות כ, כ) "בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת-שְׁמִי אָבוֹא אֵלַיךָ וּבִרְכָתִיךָ" ... מאס האל יתברך אחר כך מהשרות עוד שכינה ביניהם [עקב חטא העגל]... והשיג משה רבינו בתפילתו (לג, יב-טז) איזה תיקון [כלומר, תיקון חלקי אבל לא שלם להחזיר את המצב לקדמותו] שתשרה שכינה בתוכם באמצעות (א) משכן (ב) וכליו (ג) ומשרתיו (ד) וזבחיו... עכ"ל.

כיצד יתקיימו שני פירושים אלה אשר יצאו מבית מדרש אחד? מצד אחד "מִקֵּדֶשׁ אֲדֹנָי פִּוְנֵנוּ יְדִיךָ", ומצד שני "בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת-שְׁמִי". כלומר, למה שימש "מִקֵּדֶשׁ אֲדֹנָי" עוד לפני חטא העגל, כאשר דינו כ"מִקֵּדֶשׁ", אבל בלי "כליו, משרתיו וזבחיו" של המשכן.

כפי שנראה להלן בפרשת שלח ובפרשת פינחס, קרבנות הרשות היו חלק מהותי בלתי נפרד מן הקשר בין ישראל ובין אלקיו. קרבנות אלו החלו את דרכם (אף בפשוטו של מקרא) אצל בני אדם הראשון, דרך נח והאבות ועד ל"נְעֻרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" במעמד האדיר של מתן תורה. חטא העגל וחטא המרגלים הם אשר הביאו לידי קרבנות חובה.

לפי זה נעיין בדברי הנשר הגדול בניסוחו הייחודי (הלכות מלכים יא, א):
 המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש, ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם. מקריבים קרבנות ועושים שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה... עכ"ל.

וראה נא דבר פלא! גם אצל משפטים וגם אצל שמיטה ציין הרמב"ם "כל". רק אצל קרבנות, במקום לציין 'מקריבים את כל הקרבנות', השמיט הרמב"ם את ה'כל'. אולי מעומק לשונו נבין כי שונים יהיו הקרבנות בימות המשיח מאשר היו בבית ראשון ושני. הכוונה לומר שאמנם יקריבו קרבנות (כי זאת התורה לא תהא מוחלפת), אבל לא מה שהקריבו במשכן ובבית המקדש כתוצאה מחטא העגל וחטא המרגלים (עיין בזה פרשת שלח ופרשת פינחס וגם בפרשת נח). ואולי לזה התכוון יחזקאל הנביא (בפרקים האחרונים) שבפשוטו של מקרא כתב על קרבנות לא לפי המתכונת הידועה לנו מחומש ויקרא,

כלומר, דין הקרבת קרבנות שהיא מצוה בתרי"ג יישאר "פְּיֵמִי הַשָּׁמַיִם
עַל-הָאָרֶץ", אולם יחולו שינויים פנימיים בתוך המצוה, כשם שלדעת הספורנו
(עיין פרשת פנחס) הוסיפו לקרבנות את דיני מנחת נסכים כתוצאה מחטא
המרגלים. לכן אולי אפשר לומר כי לעתיד לבא כאשר תיבטל הסיבה לתוספות
אלה, יבוטלו התוספות.

אולם נוסף על הקרבת קרבנות, שימש ה"מִקְדָּשׁ" בתפקיד חשוב בעבודת ה'.
נציין, בין היתר, את המצוות הדורשות 'הבאת מקום', כגון (שמות כג, יט)
"וְרֵאשִׁית פְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֶל־הֵיכָל", וכן מצות (שם פסוק י"ז) "וְיִרְאֶה
פֶּלֶא-זְכוּרְךָ אֶל-פְּנֵי הָאֲדָרָן ה'".

ניתן, איפוא, להבחין בין קרבנות הרשות (אשר נהגו מאז אדם הראשון) אשר
מקומם היה "בְּכָל-הַמָּקוֹם", ובין קרבנות חובה שנתחדשו כתוצאה מחטאי בני
ישראל אשר דרשו "משכן, כליו, משרתיו (שבט לוי וכהונה) וזבחי" (של
חובה).

יסוד האבחנה הברורה בין קרבנות רשות, שהיו ל"לְרִיחַ נִיחַח" מאז בריאת
העולם, ובין קרבנות חובה שנתחדשו אחרי חטא העגל, ופרטיהם הנוספים,
מנחת נסכים אחרי חטא המרגלים, מצינו אצל הרד"ק גם בפירושו לתהלים
(מ, ז) וגם בפירושו לירמיה (ז, כב), וזה מקצת לשונו (תהלים ד"ה זבח ומנחה
לא חפצת... עולה וחטאת לא שאלת):

...תחילת מצות האל לישראל לא היתה אלא שישמעו בקולו...
וכשהתחילו לחטוא ציוה אותם על הקרבנות... ואילו לא חטאו
ישראל במדבר לא ציוה אותם האל יתברך על הקרבנות... בעשרת
הדברים שהם כוללים כל התורה אין בהם זכר לקרבנות... וזה
לשונו (ירמיה ד"ה כי לא דברתי ביום הוציאי אותם מארץ
מצרים): ...והתמידים שצוה בהם הוא לכבוד הבית, והיו באים
לציבור, אבל ליחידים לא ציוה להקריב קרבן...

ובסוגיא זאת של שיטת הספורנו ('לפני...אחרי') בענין ציווי הקרבנות והקשר
עם חטאי בני ישראל בתקופת המדבר, עיין להלן בהרחבה בפרשת ראה
ובפרשת פנחס, וביסוד הדברים לעיל בפרשת נח.